

ISSN: 1876-8830
URL: <http://www.journalsi.org>
Publisher: Igitur, Utrecht Publishing & Archiving
Services in cooperation with Utrecht University of
Applied Sciences, Faculty of Society and Law
Copyright: this work has been published under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works 3.0 Netherlands License

NEWS HIGHER SOCIAL EDUCATION

HISTORISCH BESEF HOORT BIJ

BEROEPSONTWIKKELING VAN

SOCIAAL WERK

MAARTEN VAN DER
LINDE

Historisch besef hoort thuis in het curriculum van de opleidingen Social Work. Kennis van en inzicht in de geschiedenis van sociale beroepen maken deel uit van de competenties die te maken hebben met beroepsontwikkeling.

Dat waren enkele conclusies van de druk bezochte conferentie op 4 juni 2009 in Amersfoort. De conferentie was bij elkaar geroepen door de redactie van de Canon Sociaal Werk. Circa veertig docenten en stafmedewerkers van 16 opleidingen Social Work, Movisie en het Centrum voor Beroepsontwikkeling namen deel

aan deze eerste landelijke vakconferentie over geschiedenis van sociaal werk. Onder leiding van Canonredacteur Jos van der Lans discussieerde men over de vraag: Hoe krijgen we de geschiedenis (terug) in het curriculum?

ONBETAALDE REKENINGEN

Kennis van de geschiedenis van het sociale beroep is leerzaam want het laat zien dat nieuwe methoden niet zo nieuw zijn als lijkt. Het outreachende werk is daar een voorbeeld van. Het sociale beroep ontwikkelt zich, vooruit, achteruit, soms lineair, soms in een

slingerbeweging, soms van allebei wat, zoals Jos van der Lans laat zien in zijn bekende schema: Erbovenop – Ernaast – Ervandaan – Eropaf. Wie goed in de spiegel van het verleden kijkt, ontdekt dat het sociaal werk altijd verandert omdat het zich aanpast aan gewijzigde maatschappelijke omstandigheden, tijdgeest, doelgroepen, inzichten. En ook dat in deze aanpassing altijd weer gevaren schuilen van eenzijdigheid en doorslaan. Ook laat de geschiedenis zien dat vraagstukken die in een bepaalde periode worden genegeerd later dubbel zo heftig op het bordje van het sociaal werk terecht komen. Nel Jagt noemde dat in het *Beroepsprofiel van de maatschappelijk werker* (2006, p. 94) de “onbetaalde rekeningen”. De problematiek van Marokkaanse en Antilliaanse jongeren is daar een voorbeeld van. Of de tot voor kort eenzijdige nadruk op het zelfbeschikkingsrecht in de psychiatrie. Ook is het leerzaam – nu de Wmo al in zijn derde jaar is – om te onderzoeken hoe in vroeger tijd de verhouding was tussen professionals en vrijwilligers, tussen formele en informele zorg. En niet het minst belangrijk: in de geschiedenis leer je fascinerende mensen kennen, pioniers vaak, die in andere tijden op een vernieuwende manier met dezelfde maatschappelijke dilemma's bezig waren.

RAADSELS

Dat geschiedenis ook raadsels oplevert, bleek tijdens de conferentie toen via het

Canonvenster “1823 Reclassering” een fragment werd getoond uit de eerste film over Gevangeniswezen en Reclassering, uit 1925. Daar waren beelden te zien van gedetineerde mannen en vrouwen met een Ku Klux Klanachtig masker op. Slechts één van de aanwezigen kon verklaren waarom zij dit masker droegen. Het antwoord luidde dat dit een uitvloeisel was van het toen gangbare individualiseringsbeginsel. Dat hield in dat gedetineerden tot inkeer zouden komen als zij hun straf volledig geïndividualiseerd (wij noemen dat nu: geïsoleerd) zouden uitzitten. Zonder enig contact met medegevangenen. Alles alleen in de cel: eten, werken, vrijetijdsbesteding, slapen. Komt men buiten de cel dan gaat het masker op, mannen en vrouwen. Het is één van vele voorbeelden hoe methoden radicaal veranderen op grond van tijdgebonden inzichten.

NIEUWE LEERMIDDELEN

In de afgelopen twee jaar zijn voor de kennisoverdracht en het onderzoeken van de geschiedenis van sociaal werk prachtige nieuwe leermiddelen beschikbaar gekomen. Allereerst de Canon Sociaal Werk. Canonredacteur Jan Steyaert gaf uitleg over de volledig vernieuwde en modern gestileerde canon met vijftig highlights, van vroege middeleeuwen tot en met de Wmo. Ook is er een internationale canon met binnenkort twintig internationale inspirators. De redactie

is Nederlands-Vlaams samengesteld; de Vlaamse redacteuren Jan Steyaert en Wim Verzelen werken toe naar de lancering van de vernieuwde Vlaamse canon medio september 2009.

Het aantrekkelijke van de canon is dat de geschiedenis vanuit de leunstoel (laptop op schoot) direct toegankelijk wordt: korte leesbare teksten, verrassend beeldmateriaal, verwijzingen naar literatuur, directe toegang tot befaamde en bepalende geschriften (gedigitaliseerd), filmfragmenten en relevante internetsites. Ook is de canon thematisch en op trefwoord doorzoekbaar. Het aardige is verder dat hij nooit af is en zich leent voor uitbreiding en aanvulling. Jan Steyaert nodigde de aanwezigen uit witte vlekken te noemen en een bijdrage te leveren. De redactie denkt aan een (half-open) wikipedia-achtige structuur met ruimte voor aanvullingen en deelcanons, bijvoorbeeld voor cultuureducatie en kunstzinnige vorming, creatieve therapie, jeugdzorg, verstandelijkgehandicaptenzorg, ouderenzorg, enz.

Naast de canon blijven echter boeken onmisbaar, voor het bredere overzicht, de dwarsverbanden, het sociaal-historische kader, maar ook de verdieping. De auteurs Jan Bijlsma (Christelijke Hogeschool Windesheim) en Maarten van der Linde (Hogeschool Utrecht) gaven een toelichting op hun basisboeken over de geschiedenis van het sociaal werk, respectievelijk *Sociaal werk in Nederland. Vijfhonderd jaar*

verheffen en verbinden (2008) en *Basisboek geschiedenis Sociaal Werk in Nederland* (2009).

EN HET ONDERWIJS?

Maar de vraag waar het uiteindelijk om draaide was: wat gebeurt er in het onderwijs? De canonredactie pleitte voor historisch besef in alle jaren. Canonredacteur Maarten van der Linde lichtte de notitie *De spiegel van het verleden* toe, met daarin een voorstel voor een basisprogramma van zes colleges met opdrachten in het eerste of tweede jaar en verdieping als onderdeel van beroepsontwikkeling en vaktheorieën, in de hogere jaren.

Inventarisatie onder de aanwezigen leverde als resultaat op dat op ongeveer de helft van de opleidingen aandacht aan geschiedenis wordt besteed. Daar varieert het geschiedenis aanbod van één of twee colleges (in vier jaar) tot een serie van zes colleges in het basisjaar of het tweede jaar. Bij enkele opleidingen gaat dit vergezeld van een schriftelijke kennistoets en soms van een opdracht om een onderwerp naar eigen keuze uit te diepen, bijvoorbeeld in de vorm van het opstellen van een persoonlijke canon.

Het goede nieuws is dat op verschillende opleidingen – waar geschiedenis geruisloos was verdwenen – plannen worden gesmeed om het historisch besef als onmisbare competentie in ere te herstellen. Dat mag

ook wel, als je hoort dat sommige studenten bij “verlichting” eerder aan IKEA-lampjes denken dan aan een belangrijke ontwikkeling in onze samenleving. Geschiedenis van het beroep opnieuw als onderdeel in de propedeuse, maar ook in de hoofd fase. Als studenten onderzoek doen naar beroepsontwikkeling dan hoort historisch onderzoek daar bij.

GESCHIEDENIS IN DE BODY OF KNOWLEDGE

De beste aanpak is natuurlijk om er zelf als docenten mee aan de slag te gaan. Zelf onderzoek doen, colleges en studiemateriaal maken. Met de canon, de bijbehorende studiehandleiding en de twee boeken is er opeens een overvloed aan mogelijkheden gekomen om zowel het overzicht te geven als kleine onderzoekjes te entameren. In de propedeuse bijvoorbeeld: interview een oud-medewerker van de instelling waar je stage loopt. Tegelijkertijd moet de historische invalshoek ook op het netvlies staan van de collega's die de lijnen uitzetten, het curriculum ontwerpen of bijstellen en opschrijven wat er in de *body of knowledge* thuis hoort. Ook op het netvlies van de collega's die lid zijn van de projectgroepen die de opleidingsprofielen formuleren. Een begin werd gemaakt door de brede werkgroep die vorig jaar het werkstuk *Vele takken, één stam. Kader voor*

de hogere sociaal-agogische opleidingen. Profilering sociaal-agogische opleidingen (2008) heeft afgeleverd. Gelukkig hebben zij het belang van geschiedenis weer erkend. Maar... slechts onder de noemers van sociologie, levensbeschouwing, maatschappijleer en recht. *De geschiedenis van het sociale beroep, van het brede sociaal werk en de specifieke werkerreinen in relatie tot verzorgingstaat en particulier initiatief ontbreekt hier nog.* Dat moet nog aangevuld worden.

Toch is het winst – vergeleken met eerdere vergelijkbare documenten – dat de volgende drie aspecten worden genoemd als onderdeel van de gewenste *body of knowledge*:

- historisch bewustzijn en kennis van historische ontwikkelingen die leidden tot het vormgeven van de huidige democratische rechtsstaat met verdelende rechtvaardigheid (Kennisgebied sociologie – ik zou dit het kennisgebied van de politicologie noemen, mvd!);
- historisch besef en kennis van werkelijkheden, waarheden en de sociaal-construktivistische opvatting van competenties en ontwikkelingsmogelijkheden van mensen. (Kennisgebied Levensbeschouwing, ethiek, filosofie);
- historische en actuele sociale inrichting van de samenleving, sociale geschiedenis van Nederland en Europa (kennisgebied

Maatschappijleer en recht; ik zou hieraan toevoegen: kennisgebied Sociale geschiedenis).

De Amersfoortse Sociaal Werk-geschiedenis-conferentie van 4 juni 2009 was een eerste – geslaagde – stap. De deelnemers hebben afgesproken contact met elkaar te houden in de vorm van een landelijk kennisnetwerk Geschiedenis Sociaal Werk en in het jaar 2009–2010 een vervolgbijeenkomst te houden. Bij voorkeur op een historische plek, bijvoorbeeld Het Dolhuys in Haarlem.

Neem vooral een kijkje op:
www.canonsociaalwerk.nl

LITERATUUR

- Bijlsma, J., & Janssen, H. (2008). *Sociaal werk in Nederland. Vijfhonderd jaar verheffen en verbinden*. Bussum: Coutinho.
- Jagt, N., & Dijkman, K. (2006). *Beroepsprofiel van de maatschappelijk werker*. Utrecht: Nederlandse Vereniging van Maatschappelijk Werkers.
- Linde, M. van der (2009, 3e druk). *Basisboek geschiedenis Sociaal Werk in Nederland*. Amsterdam: SWP.
- Vele takken, één stam. Kader voor de hogere sociaal-agogische opleidingen. Profilering sociaal-agogische opleidingen*. (2008). Amsterdam: SWP.